

DE REDES, CANEIROS E OUTRAS HISTORIAS

Texto e Fotos: Orlando Viveiro

A Terra Chá é un mundo de seu, onde se debullan existencias e soños mentres ao lonxe, pechando o horizonte dos ollares, esvaece unha liña que debuxan as serras que a circundan. Alá nas vagoadas das súas faldras agroman regatos que devalan cargados de humildade nunha andaina incesante ata xuntar e dar forma aos ríos que acó embaixo coñecemos, testemuñando cada un deles historias de vidas, gastadas ao longo de séculos, criadoras dun pouso de saber agora case esquecido mais en tempos parte esencial do propio existir cotián dos seus habitantes.

-Os coñecementos da pesca eran aprendidos de xeito natural -relata Xesús Blanco, da familia Candal, propietarios que son do caneiro de Santo André, situado no Ladra ao paso deste río pola parroquia de San Martiño de Caboi, preto da súa desembocadura no Miño á altura da Santa Isabel-. Acordo dende sempre o habilitar aparellos destinados á pesca da anguía, que se conservaban en disposición para cando fose precisa a súa utilización no caneiro, lugar onde eu mesmo teño acudido de neno para alumear cun candil de carburo mentres se armaba. Daquela, durante as noites do inverno dedicábanse horas a reparar redes vellas, ou a tecer de novo as necesarias, utilizando fío cargado en agullas feitas con salgueiro ou cerna de carballo que tiñan diversas medidas segundo o tamaño das mallas.

A arte de pesca utilizada para a captura da anguía estaba composta por un forcado de madeira, xeralmente de salgueiro, que levaba “entrallada” unha rede chamada “de manga” na súa parte inferior. Este forcado consta dun mango que se divide en dous gallos na parte baixa, unidos

por tres “traveseiros” colocados en sentido horizontal. O primeiro deles, situado preto da galla, é o de “agarrar”, en referencia á súa función, e os outros dous, nomeados “de augas”, serven para soportar a rede.

A rede propiamente dita consta de tres partes diferenciadas: a situada máis próxima ao forcado, por onde se ataba nos gallos deste, levaba o nome de “raro”, sendo a que tiña as mallas de maior tamaño e o lugar polo que entraba a pesca. O tramo central, que mide arredor de dez ou once cuartas, coñécese co nome de “pesqueira”. Por fin, estaba a parte da punta, coñecida como “maza”, que andaba polas seis ou sete cuartas, sendo o lugar polo que se comezaba a súa feitura e a parte que tiña as mallas de tamaño máis reducido. Esta arte, que no seu total podía alcanzar as vinte cuartas, tecíase seguindo uns patróns de medida establecidos de vello, tanto no longo e ancho da rede como no tamaño das mallas, que se anoaban usando como medida de referencia unhas pezas de madeira de feitura oval que reciben o nome de “formas”.

Utilizando este mesmo modelo de formas confecciona “os redes” o señor Xesús de Cosmede, dono dunha fecunda vida de actividade arredor do río que vive no lugar de Robra, alí onde o Miño demora por uns instantes a marcha, tal e como se pretendese abarcar nunha única mirada a inmensidade da chaira antes de brincar ao caneiro do Piago para continuar camiño de Lugo.

-Teño aprendido esta labor hai moitos anos dun meu veciño chamado Demetrio de Benito -conta o señor Xesús,

ao tempo que ata un tras doutro os nós que dan forma á rede, amosando unha habilidade propia de quen ten feito moitas coma ela, mentres na súa faciana se conforma un amplo sorriso.

-Comézase pola punta, facendo dezasete voltas de mallas para colocar o primeiro arco dobrando o fío; logo outras dezasete ata o seguinte, e así ata catro arcos que pode levar o modelo máis longo, rematando no semiarco da boca, chamado “avanzal”, que tamén leva as mesmas voltas mais con mallas dun maior tamaño. Despois, enlazado polo interior do derradeiro arco en sentido contrario vai o “seo”, que leva asimesmo un total de dezasete voltas e vai restando ata conformar unha pequena boca pola que entra a pesca, rematando en tres fíos que van atados á punta da rede. Todo o conxunto fica tensado por dous “gallitos” de salgueiro, colocados dende o semiarco do avanzal ata a punta no intre de quedar armado -continúa este home, a quen os ollos escintilan de maneira especial cando está a falar das súas andanzas no río.

O señor Xesús de Cosmede amosa unha arte de pesca chairega

A baixada das anguías provocada polas enchentes do outono era agardada sempre con expectación nas ribeiras. A súa captura era como unha especie de ritual colectivo no que cada movemento estaba perfectamente aprendido e cada persoa participante tiña asignada unha función ben definida. Unha vez reparadas as desfeitas que os invernos tiñan producido nos guiares dos caneiros e acondicionados os aparellos, agardábase o momento de aproveitar este recurso que ata hai poucos anos proporcionaban xenerosamente os nosos ríos.

-Situados enriba do caneyro -explica Xesús Blanco- procedíase ó atume do forcado a un pau ou a unha chanta, en prevención da súa posíbel perda arrastrado pola forza da corrente. Logo deixábase caer a rede na auga para que enchoupase, procurando gañar peso e deste modo evitar o encerellamento co forcado. Seguidamente procedíase a armar o aparello na boca do caneyro, agardando a entrada da pesca ao tempo que se vixiaba con atención por se fose preciso “erguer”, cousa que se facía obrigada cando a rede “entullaba” ao encher co bullo que baixaba pola auga, pois en tal caso as anguías “véñense ao raro” e “despéscanse”.

O traballo efectuado no caneyro forma parte dun proceso que se completa coa preparación das pezas capturadas para a venda, labor que fai precisa a participación de todos os membros da familia. A comercialización tiña lugar en feiras e mercados da comarca, presentando as anguías en lotes dun determinado número por cada libra de peso, amarradas por tras da queixada con corizas de salgueiro ou “engambitadas” en chambricos: unhas varas cortadas polo nó cunha pequena galla ascendente que impedía que se ceibasen.

-“Os redes”, pola contra, armábanse boca abaixo nos carreiros areosos que hai entre as oucas -apunta o señor Xesús de Cosmede- dado que a pesca sube sempre augas arriba. Daquela, unha vez tensado o aparello cos “gallitos” e depositado no leito do río, faise preciso amarrar a punta e os extremos do avanzal cunhas pedras a xeito de contrapeso, que reciben o nome de “empedradoiros”, coa finalidade de evitar a súa perda arrastrado pola forza da auga.

-Os arcos que leva esta rede están feitos de salgueiro e unidos con canas de sabugo. A súa permanencia na auga non debe sobrepasar os tres días, polo que pasado ese

tempo hai que erguer e poñer todo o aparello a enxugar, senón acurta o tempo de duración, podrecendo máis pronto –declara, convencido-. Eu teño feito moitos, pois neste lugar a pesca era abundosa, tanto no Miño, cos caneiros de Silvestre e do Barco, como no mesmo río Pequeno, seu afluente, onde houbera o caneiro do Paxariño -asegura o señor Xesús, rematando a conversa.

-Na casa houbo sempre caneiro -relata de novo Xesús Blanco-, do que agora é dono un meu tío, que o coida ano tras ano a pesar de non quitarlle ningún rendemento. A pesca da anguía, que a día de hoxe non está permitida na bacía alta do Miño, en tempos significou unha importante riqueza que fica desaparecida. Por outra banda, a perda deste recurso provocou a desfeita do noso patrimonio cultural; non hai máis ca ver como se atopan esborrallados os caneiros. Unha situación que ven de vello e que realmente non sorprende a ninguén. Así, ano tras ano os propietarios padecen máis atrancos ca vontade de axuda á hora de reparar o deterioro que sofren –conclúe, un chisco entristecido.

Remata Maio entre un zarzallar intermitente. Tordos e ouriolos enchen cos seus cantos as ribeiras, en contraste

Imaxe dun caneiro situado no cauce do río Ladra

con aquel estourar xordo da auga ao brincar por enriba dos caneiros. As raiolas do sol andan a voltas coas nubes alumeando por veces ata o fondo das fragas, agoirando un verán que semella estar ás portas. Nas veigas a herba deixa arrecendos que espertan en nós sensacións de tempos idos vagamente familiares. A luz rexurde con firmeza nos amenceres chairegos facendo do presente un tempo de esperanza.

O caneiro de Santo André, na parroquia de San Martiño de Caboi, é propiedade da familia Candal, da que fai parte Xesús Blanco

